

Ὁ παιδαγωγικὸς λόγος τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἀξιοποίησή του στὴ σύγχρονη ἀγωγή

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Ν. ΚΟΛΛΙΑ*

Ὁ λόγος τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας πρέπει καὶ μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ ὁδηγὸ τοῦ σύγχρονου ἐκπαιδευτικοῦ στὸ δύσκολο ἔργο του. Ὁ διδάσκαλος ποὺ ἐπιθυμεῖ διακαῶς νὰ προσφέρει τὰ δέοντα στοὺς μαθητές του καὶ οἱ ἐπιλογές του νὰ δίδουν γόνιμους καρπούς, πρέπει ὀλοκληρωτικὰ νὰ ἀφεθεῖ στὸν θεοφώτιστο λόγο τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ ὁποῖοι μὲ σὺράνιο φωτισμὸ ἀλάσθηστα καθοδηγοῦν. Εἶναι γνωστὴ καὶ ἀναμφισβήτητη ἡ προσφορὰ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν στὴν παιδεία μας καὶ στὸ κείμενο αὐτὸ θὰ ἐξετάσουμε κατὰ πόσο ὁ παιδαγωγικὸς λόγος τοῦ Μ. Βασιλείου ποὺ ἔδρασε τὸν 4^ο αἰῶνα μπορεῖ νὰ εἶναι ἐπίκαιρος καὶ καταλυτικὸς στὴν ἐκπαίδευση τοῦ 21^{ου} αἰῶνα, περὶπου 1.600 χρόνια ἀργότερα. Πάνω στὶς παιδαγωγικὲς ἀρχές τοῦ Μεγάλου αὐτοῦ Πατρὸς φρονοῦμε ὅτι πρέπει νὰ στηρίζεται ἡ σύγχρονη παιδεία προκειμένου νὰ ὑλοποιήσει τοὺς σκοποὺς της καὶ νὰ μορφώσει ἀγνὲς ψυχές καὶ γερὰ πνεύματα. Οἱ ιδέες τοῦ Μ. Βασιλείου διαπνέονται ἀπὸ τὴ βαθεῖα του πίστη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὴν ἀπέραντη ἀγάπη του πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Δυστυχῶς ἡ ἐπιστήμη τῶν παιδαγωγικῶν καὶ οἱ μεγάλοι σύγχρονοι παιδαγωγοὶ ἔχουν θέσει στὸ περιθώριο πολλὰ ἀπὸ τὶς νοουθεσίες τῶν Πατέρων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀναλίσκονται σὲ μεθόδους καὶ τεχνικὲς ποὺ πολλὰ φορὲς εἶναι ἀνεφάρμοστες στὴν πράξη.

Μὲ τοὺς ὅρους παιδεία καὶ ἀγωγή τῶν νέων δὲν νοοῦμε μόνον τὴ διδασκαλία καὶ παιδαγωγία τους στὸν χῶρο τοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ' οἶκον ἀγωγή ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ τὸ οἰκεῖο περιβάλλον. Συνεπῶς, διδάσκαλοι καὶ παιδαγωγοὶ δὲν εἶναι καὶ δὲν πρέπει νὰ θεωροῦνται μόνον οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ γονεῖς! Βασικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν τελεσφόρηση τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦ ἰδίου τοῦ παιδαγωγοῦ, εἴτε αὐτὸς εἶναι ὁ

* Ὁ Σωτήριος Ν. Κόλλιας εἶναι Διδάκτωρ τοῦ Τμήματος Θεολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Καθηγητὴς Μέσης Ἐκπαίδευσης.

δάσκαλος είτε ο γονέας. Καθοριστικός παράγοντας σέ αυτή την προσπάθεια είναι ή ηλικία του ανθρώπου. Όσο πιό νέος είναι, τόσο πιό γερά θα άποτυπωθεϊ τὸ περιεχόμενο τῆς γνωστικῆς καί ἐν γένει πνευματικῆς ἀγωγῆς στήν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ. Ὅπως ὁ ἐμπειρος ἀλιεύς –μᾶς λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος– μόλις ἀνασύρει τὰ μαργαριτάρια ἀπὸ τὸν βυθὸ τῆς θάλασσας, τὰ περιστρέφει στήν παλάμη του δίδοντάς τους σχῆμα στρογγυλὸ καί ἀμετάβλητο¹, ὁμοίως ὅποια ἀγωγή δώσουμε στὰ παιδιὰ ἀπὸ μικρὴ ἡλικία ποῦ εἶναι δεκτικά, αὐτὴ θὰ παγιωθεϊ στὶς καρδιές καί στὸν χαρακτήρα τους καί δύσκολα θὰ ἀλλάξει μὲ τὸ πέρασμα τῶν ἐτῶν καθὼς αὐτὰ μεγαλώνουν. Ὁ Μ. Βασίλειος θεωρεῖ ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ εἶναι εὐπλαστη σάν τὸ κερὶ, τὸ ὅποιο μπορεῖ νὰ πάρει τὴ μορφὴ ποῦ ἐμεῖς θέλουμε νὰ τοῦ δώσουμε².

Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ θέμα τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιοῦν ὁ Μ. Βασίλειος προτείνει νὰ συνηθίσουν αὐτὰ ἀπὸ νεαρὴ ἡλικία στὶς ἀρετές, οἱ ὁποῖες ἐντυπώνονται καλύτερα λόγω τῆς ἀπαλότητος τῶν ψυχῶν τους. Καί ὑπερασπίζεται τὴ σημασία τοῦ παράγοντα τῆς ἡλικίας, λέγοντας πὼς ἐπειδὴ ὁ δρόμος γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς ἀρετῆς εἶναι τραχὺς, ἀνηφορικὸς καί ἀπαιτεῖται κόπος πολὺς, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ νεαρὴ του ἡλικία μάθει νὰ τὸν ἀνεβαίνει, τότε ὡς γνώστης τῶν δυσκολιῶν, πιὸ εὐκόλα καί στὴ μετέπειτα ζωὴ του θὰ συνεχίζει τὸν ἀγῶνα. Καί μόνο ὅταν κανεῖς φθάσει στὴν κορυφὴ θὰ καταλάβει τελικὰ πόσο ὀμαλὸς ἦταν καί περισσότερο εὐχάριστος ἀπὸ τὸν δρόμο ποῦ ὀδηγεῖ στὴν κακία³. Ἐχοντας στὸ νοῦ του ὁ σύγχρονος παιδαγωγὸς τὴν παραπάνω προτροπὴ τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς καί ἐφαρμοζοντάς τὴν στὶς παιδαγωγικὲς του μεθόδους θὰ διδά-

1. «Λέγονται οἱ μαργαρίται, ὅταν εὐθέως ληφθῶσιν, ὕδωρ εἶναι. Ἄν μὲν οὖν ἐμπειρος ἦ ὁ δεχόμενος, ἐπὶ τῆς χειρὸς θεῖς τὴν σταγόνα ἐκείνην καί τὴν χεῖρα διακινήσας δεχόμενος ὑπὲρ τῆ χειρὸς ἐπὶ τοῦ θέναρος καί περιστρέφων εἰς ἀκρίβειαν ἀποτορνεύει καί ποιεῖ σφῶδρα στρογγύλον. Ἐπειδὴν δὲ τύχη τυπωθῆναι, οὐκέτι κύριός ἐστι διατυπῶσαι. Τὸ μὲν γὰρ ἀπαλὸν πρὸς πᾶν ἐπιτήδειόν ἐστι τὴν ἕξιν τὴν οἰκείαν οὐδέπω πεπηγυῖαν ἔχον· διόπερ εὐκόλως πρὸς πάντα ἔλκεται· τὸ δὲ σκληρὸν ὡσπερ ἀπολαβόν τινα διάθεσιν τὴν σκληρότητα οὐκ εὐκόλως αὐτῆς ἐξίσταται, οὐδὲ πρὸς ἑτέραν μετοικίζεται διάθεσιν», ἸΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Περὶ κενοδοξίας καί ὅπως δεῖ τοὺς γονεάς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα*, SC 188, σελ. 106.

2. «Εὐπλαστον οὖν ἐτι οὖσαν καί ἀπαλὴν τὴν ψυχὴν, καί ὡς κηρὸν εὐεικτον, ταῖς τῶν ἐπιβαλλομένων μορφαῖς ῥαδίως ἐκτυπομένην, πρὸς πάσαν ἀγαθῶν ἀσκησιν εὐθὺς καί ἐξ ἀρχῆς ἐνάγεσθαι χρῆ, ὥστε τοῦ λόγου προσγενομένου, καί τῆς διακριτικῆς ἕξεως προσελθούσης, δρόμον ὑπάρχειν ἐκ τῶν ἐξ ἀρχῆς στοιχειῶν, καί τῶν παραδοθέντων τῆς εὐσεβείας τύπων, τοῦ μὲν λόγου τὸ χρήσιμον ὑποβάλλοντος, τοῦ δὲ ἕθους εὐμάρειαν πρὸς τὸ κατορθοῦν ἐμποιοῦντος», Ὅροι κατὰ πλάτος, PG 31, 956AB.

3. *Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων*, PG 31, 572A.

ξει ρηξικελεύεθρα καὶ θὰ ἔχει δείξει τὸν πιὸ σίγουρο τρόπο πρὸς ὠφέλεια τῶν νέων. Στὴν καλλιέργεια τῆς ψυχῆς συνεπῶς ἀποβλέπει ἡ παιδεία, καθὼς ὁ Μ. Βασίλειος ἀναφέρει: «ἔστι δὲ ἡ παιδεία ἀγωγή τις ὠφέλιμος τῇ ψυχῇ, ἐπιπόνως πολλάκις τῶν ἀπὸ κακίας κηλίδων αὐτὴν ἐκκαθαίρουσα»⁴· εἶναι δηλαδὴ αὐτὴ πὸν καθαρίζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τῆς κηλίδος τῆς κακίας!

Ἐπερτονίζει τὴν ἀξία τῆς παιδείας καθὼς εἶναι «πολλῶν χρημάτων τοῖς ὀρθῶς λογιζομένοις τιμιωτέρα»⁵. Προτρέπει ὅλους τοὺς ἐμπλεκόμενους φορεῖς νὰ ρίξουν τὴν πρέπουσα βαρῦτητα στὸ θέμα αὐτό, προκειμένου κάθε κοινωνία νὰ εὐημερεῖ.

Πόσο νωρὶς ὅμως πρέπει νὰ ἀρχίζει ἡ ἀγωγή τῶν παιδιῶν; Ὅταν τέθηκε αὐτὴ ἡ ἐρώτηση στὸν γνωστὸ παιδαγωγὸ Pestalozzi ἀπὸ μία μητέρα πὸν εἶχε μωρὸ ἡλικίας μόλις 6 μηνῶν, ἀπάντησε ὅτι εἶναι ἤδη πολὺ ἀργά, ἡ ἀνατροφή του ἔπρεπε νὰ εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς γεννήσεώς του! Καὶ ἀκόμη νωρρίτερα, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἀρχίζει ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν: μὲ τὴν ἀνατροφή τῶν γονέων τους. Ἡ ζωὴ τῶν γονέων πρέπει νὰ εἶναι τὸ Εὐαγγέλιο τῶν παιδιῶν! Τὸ σπουδαιότερο μάθημα ζωῆς γιὰ τὰ παιδιά εἶναι ὁ τρόπος πὸν συμπεριφέρονται οἱ μεγάλοι, γιατί αὐτὰ ὡς μιμητικὰ ὄντα θὰ ἀπορροφήσουν ὅτιδήποτε καλὸ ἢ ὀτιδήποτε κακὸ λάβουν ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους τους. Συνεπῶς, ὅποιος θέλει νὰ παιδαγωγῆσει ὀρθὰ καὶ ἀλάνθαστα τοὺς νέους ἀπαραίτητη προϋπόθεση εἶναι νὰ παιδαγωγῆσει πρῶτα τὸν ἑαυτό του! Ἀπὸ τὴ στιγμή πὸν οἱ δάσκαλοι ἢ οἱ γονεῖς δὲν μποροῦν νὰ ἀποβάλλουν κάποια πάθη τους δὲν ἔχουν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ζητοῦν ἀπὸ τὰ παιδιά νὰ τὰ ἀποβάλλουν ἐκεῖνα. Σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσι ὄχι μόνο πειστικοὶ δὲν γίνονται, ἀλλὰ καταντοῦν καὶ ἀξιογέλαστοι! Ἡ εὐθύνη τῶν παιδαγωγῶν εἶναι μεγάλη καθὼς αὐτοὶ καθίστανται τὰ ζωντανὰ πρότυπα γιὰ τοὺς νέους! Ἡ εὐκολὴ λύσι εἶναι νὰ θεωροῦμε τὰ παιδιά κακομαθημένα καὶ κακοαναθρεμμένα γιὰ νὰ φύγει ἄνετα ἡ εὐθύνη ἀπὸ ἐπάνω μας. Ποιοὶ ὅμως ἔδωσαν αὐτὴ τὴν κακὴ ἀνατροφή; Μήπως ἐμεῖς οἱ ἴδιοι; Μήπως γι' αὐτὸ ἀπορρίπτουν οἱ νέοι τῆς ἀξίεις μας; Ἐπειδὴ δὲν τηροῦμε αὐτὰ πὸν τοὺς διδάσκουμε; Μήπως ὑπάρχει ἀσυνέπεια στὰ λόγια καὶ στὰ ἔργα μας; Ἡ ἀντίδρασι τοῦ νέου ἀνθρώπου μόνο ἔτσι ἐξηγεῖται, ὅταν βλέπει ὅτι αὐτὸ πὸν πρὶν ἀπὸ λίγο πολὺ ὄμορφα τοῦ διδάξαμε μὲ τὰ λόγια καὶ τὴν πειθῶ μας μέσα σὲ μία στιγμή τὸ ἀκυρώσαμε μὲ μία ἀπρεπὴ συμπεριφορὰ μας. Ὁ ἐκπαιδευτικὸς ἀποτελεῖ πρότυπο πολλῶν μορφῶν συμπε-

4. Ὁμιλία IB', *Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν*, PG 31, 396A.

5. Ὁμιλία IB', *Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν*, PG 31, 396D.

ριφορᾶς καὶ ταυτόχρονα καθίσταται παράγοντας πού ἀντιπροσωπεύει στή συνείδηση τῶν μαθητῶν τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα καὶ συμβολίζει τὶς ἀξίες τῆς ἐποχῆς στὴν ὁποία ζοῦν. Τὰ παιδιά ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι καλὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ διψοῦν γιὰ γνώση, ἀγάπη, κατανόηση καὶ γαλήνη, ὅταν ὅμως αὐτὲς τὶς ἀρετὲς πού ἐμεῖς διατυμπανίζουμε ὅτι κατέχουμε δὲν τὶς ἐφαρμόζουμε στὴν πράξη, τότε τὰ ἀπογοητεύουμε καὶ καταρρακώνουμε τὴν εὐαίσθητη ψυχὴ τους. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀντίδρασή τους, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ εἶναι λεκτικὴ, σωματικὴ ἢ καὶ αὐτοκαταστροφικὴ. «Ὁ μὴ ποιῶν, καὶ διδάσκων, ἀναξιόπιστος ἐστὶν εἰς ὠφέλειαν»⁶, ἐπισημαίνει ὁ ἅγιος Βασίλειος. Ἄλλωστε καὶ ἡ ψυχοπαιδαγωγικὴ ἐπιστῆμη τονίζει ἰδιαίτερος τὸ μοντέλο τῆς μίμησης προτύπων, καθὼς καθίσταται ἕνας ἀποτελεσματικὸς τρόπος μάθησης γνωστικῆς καὶ κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς⁷.

Ὁ Μ. Βασίλειος ἐμμένει τόσο στὸ καλὸ παράδειγμα τοῦ παιδαγωγοῦ ὥστε νὰ παρακινεῖ τοὺς νέους νὰ προσέχουν πάρα πολὺ τί πρέπει νὰ πάρουν καὶ τί νὰ ἀπορρίψουν ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους τους. Ἐχοντας ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στοὺς νέους ἀνθρώπους λόγῳ τῆς ἀγνότητάς τους, προσπαθεῖ νὰ τοὺς διαφυλάξει ἀπὸ ἀνάξιους δασκάλους συμβουλευόντάς τους νὰ μὴν παραδώσουν ἀδιάκριτα τὰ πηδάλια τῆς διανοίας τους στοὺς παιδαγωγοὺς ἀλλὰ νὰ δέχονται ἀπὸ αὐτοὺς μόνο ὅ,τι εἶναι χρήσιμο καὶ νὰ διακρίνουν τί πρέπει νὰ παραβλέπουν⁸. Μὲ τὰ ἀκόλουθα χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ὑποστηρίζει πῶς πρέπει νὰ λαμβάνουν οἱ νέοι μόνο τὰ ὠφέλιμα καὶ νὰ ἀπορρίπτουν τὰ ζημιογόνα: Ὅπως, λοιπόν, οἱ μέλισσες πηγαίνουν σὲ ὅλα τὰ λουλούδια ἀλλὰ παίρνουν ἀπὸ αὐτὰ μόνο ὅ,τι εἶναι κατάλληλο γιὰ τὴν ἐργασία τους καὶ τὸ ὑπόλοιπο τὸ ἀφήνουν καὶ φεύγουν καὶ ὅπως ὅταν κόβουμε τὸ τριαντάφυλλο ἀπομακρύνουμε τὰ ἀγκάθια πού εἶναι περιττὰ καὶ ἐπικίνδυνα, τὸ ἴδιο, συμβουλευεῖ ὁ ἱερός Πατήρ, νὰ κάνουμε καὶ μὲ τὰ συγγράμματα, δηλαδή, ἀφοῦ καρπωθοῦμε ὅ,τι εἶναι χρήσιμο νὰ παραμερίσουμε τὸ βλαβερό⁹.

6. *Ἐρμηνεία εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν*, PG 30, 497C.

7. Βλ. σχετικὰ μὲ τὸ μοντέλο μίμησης προτύπων στὸ ἔργο τοῦ Η. ΜΑΤΣΑΓΟΥΡΑ, *Ἡ σχολικὴ τάξη*, τόμος Α', Ἀθήνα 2003, σελ. 262.

8. «Τοῦτο μὲν οὖν αὐτὸ καὶ συμβουλευέσων ἦκω, τὸ μὴ δεῖν εἰς ἅπαξ τοῖς ἀνδράσι τούτοις, ὡσπερ πλοίου τὰ πηδάλια τῆς διανοίας ἡμῶν παραδόντας, ἤπερ ἂν ἄγωσι, ταύτη συνέπεσθαι, ἀλλ' ὅσον ἐστὶ χρησίμων αὐτῶν δεχομένους, εἰδέναι τί χρὴ καὶ παριδεῖν», *Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων*, PG 31, 565AB.

9. «Κατὰ πᾶσαν δὴ οὖν τῶν μελιτῶν τὴν εἰκόνα τῶν λόγων ἡμῖν μεθεκτέον. Ἐκεῖναί τε γὰρ οὔτε ἅπασι τοῖς ἀνθεσπαραπλησίως ἐπέρχονται, οὔτε μὴν οἷς ἂν ἐπιπτώσιν ὅλα φέρειν ἐπιχει-

Ὁ Μ. Βασίλειος θεωρεῖ ὅτι τὸ νὰ παρεκτρέπεται καὶ νὰ θυμώνεις μὲ τοὺς νέους γιὰ κάποια ἀπρεπῆ συμπεριφορά τους εἶναι κάκιστο παράδειγμα καὶ συμβουλεύει ὅτι πιὸ συνετὸ εἶναι νὰ συγκρατήσεις τὴν ὀργή σου καὶ ἀναλόγως μὲ τὸ βάρος τῆς παρεκτροπῆς νὰ δώσεις τὸ φάρμακο πρὸς θεραπεία μὲ δικαιοσύνη καὶ ἀγάπη: «πατρικῆ μὲν εὐσπλαχνία, λόγῳ δὲ ἐπιστημονικῶ τὰ ἁμαρτήματα τῶν νέων ἐπανορθοῦσθαι»¹⁰. Συμβουλεύει θεάρεστα τὴν ἐξάσκηση τῆς ἀρετῆς, τῆς ταπεινώσεως καὶ τοῦ νέου ἀλλὰ καὶ τοῦ διδασκάλου, διότι, ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ συνήθεια τῆς ταπεινώσεως ἀποκόπτει τὴν ὀργή ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ἔπαρση τὴν προκαλεῖ¹¹.

Ἡ βαθιὰ γνώση τοῦ Μ. Βασιλείου περὶ τῆς ψυχολογίας τῶν νέων τὸν ὀδηγεῖ νὰ δεχθεῖ ἀκόμα καὶ τὴ ροπή τους πρὸς τὰ πάθη καὶ τὶς ἐφήμερες ἀπολαύσεις. Ἐπομένως ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη γιὰ κάθε ἐκπαιδευτικὸ εἶναι νὰ κατανοεῖ τὴν ψυχοσύνθεση τῶν μαθητῶν του καὶ νὰ αἰτιολογεῖ ἢ καὶ νὰ δικαιολογεῖ ἀκόμη πράξεις καὶ καταστάσεις¹².

Ἔχει ἐνδιαφέρον νὰ ἐπισημάνουμε καὶ τὸ θέμα τῆς τιμωρίας μὲ τὴν εὐρεῖα ἔννοια τοῦ ὄρου. Ὁ θεοφώτιστος Πατὴρ πιστεύει ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς τιμωρίας δὲν ἀρμόζει στὸν καθένα λέγοντας: «Οὐ παντός ἐστὶν ἐπιτιμᾶν, ὡς οὐδὲ τὸ ἰατρεῦειν»¹³. Ἐκεῖνο ποῦ εἶναι τὸ δραστικότερο φάρμακο πρὸς διόρθωση καὶ μάθηση εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦ παιδαγωγοῦ. Ἐπισημαίνει δὲ ὅτι στὴν τιμωρία πρέπει νὰ ὑπάρχει διάκριση καὶ αὐτὴ νὰ εἶναι ἀντίστοιχη τοῦ παραπτώματος: «τιμαὶ καὶ τιμωρίαὶ τοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἢ τοῖς κατορθοῦσι παρὰ τοῦ δικαί-

ροῦσιν, ἀλλ' ὅσον αὐτῶν ἐπιτήδειον πρὸς τὴν ἐργασίαν λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαίρειν ἀφήκαν ἡμεῖς τε, ἦν σωφρονῶμεν, ὅσον οἰκεῖον ἡμῖν καὶ συγγενὲς τῇ ἀληθείᾳ παρ' αὐτῶν κομισάμενοι, ὑπερβησόμεθα τὸ λειπόμενον. Καὶ καθάπερ τῆς ῥοδωνιάς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξώμεθα», *Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων*, PG 31, 569CD.

10. *Ὅροι κατὰ πλάτος*, PG 31, 953B.

11. «Θεραπεῦσαι, καὶ ὑπηρετῆσαι αὐτῷ κατὰ ἀναλογίαν τοῦ τολμήματος ἀναγκασθῆτω. Ὁ γὰρ πρὸς τὴν ταπεινώσιν ἔθισμός οἷον ἐκτέμνει τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, τῆς ἐπάρσεως ὡς τὰ πολλὰ ἡμῖν τὴν ὀργὴν ἐμποιοῦσης», *Ὅροι κατὰ πλάτος*, PG 31, 953B.

12. Λέγει ὁ ἱερός Πατὴρ: «Κοῦφον γὰρ ἡ νεότης, καὶ εὐκίνητον πρὸς τὰ φαῦλα· ἐπιθυμῖαι δυσκάθεκτοι, ὀργαὶ θηριώδεις, προπέτεια καὶ ὕβρεις, ὑπερηφανίαι καὶ φυσιώσεις, σύντροφα τῇ νεότητι πάθη· φθόνου πρὸς τὸ ὑπερέχον, ὑποψία πρὸς τὸ οἰκεῖον, μυριῶν κακῶν ἔσμός συνέξενκται τῇ νεότητι», *Ἠθικοὶ Λόγοι*, PG 32, 1380C.

13. *Ὅροι κατὰ πλάτος*, PG 31, 1044A. Ἄλλοι τονίζει: «ἐπὶ τὸν ἔφορον τῆς κοινῆς εὐταξίας ἄγοντας δεῖ ἐλέγχειν, ὥστε παρ' αὐτοῦ καὶ τὸ μέτρον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἰάσεως τῶν ἁμαρτημάτων ἐπινοεῖσθαι», PG 31, 1044A.

ου κριτοῦ κατὰ τὴν τῶν ἔργων ἀξίαν δίδονται»¹⁴. Σὲ κάθε περίπτωση πάντως ὁ ἱερός Βασίλειος συνιστᾷ τὸν ἤρεμο τρόπο τοῦ ἐλέγχου ἐκ μέρους τοῦ παιδαγωγοῦ. Ἐὰν κάποιος μὲ θυμὸ καὶ ὀργὴ ἐπιτιμᾷ τὸν νέο δὲν τὸν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ἀλλὰ τὸν γεμίζει μὲ ἐνοχές. Καὶ γιὰ νὰ ὑπάρχουν θετικά ἀποτελέσματα, συμβουλεύει, ὁ ἔλεγχος νὰ γίνεται μὲ πραότητα καὶ εὐγένεια¹⁵. Διαπιστώνουμε ὅτι οἱ ἀντιλήψεις του περὶ ποινῶν καθίστανται ἐπίκαιρες καθὼς ὅλες οἱ παιδαγωγικὲς μέθοδοι σήμερα ἐπιβάλλουν τὴν ἐπιείκεια καὶ τὴν συγκαταβατικότητα πρὸς τοὺς ἀτακτοῦντες μαθητές. Ἐντύπωση βέβαια προκαλεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἐνῶ ὁ Μ. Βασίλειος εἶχε ἐκφράσει τὶς παιδαγωγικὲς του ἀντιλήψεις περὶ τῶν ποινῶν ἤδη ἀπὸ τὸν 4^ο αἰῶνα, αὐτὲς δὲν εἰσακούστηκαν καὶ στὸ διάβα τῶν αἰώνων οἱ δάσκαλοι γιὰ νὰ συνενίσουν τὰ παιδιά χρησιμοποιοῦσαν τὴ βία καὶ τὸν φόβο ὡς τὰ πιὸ ἀποτελεσματικά μέσα πειθαρχίας¹⁶. Ἡ τιμωρητικὴ καὶ ταπεινωτικὴ διάσταση τῶν ποινῶν μὲ σκληρότητα καὶ γνώμονα τὸν ἔξυτελισμὸ τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ ἐπικρατοῦσε μέχρι καὶ λίγες δεκαετίες πρὶν στὸ παιδαγωγικὸ περιβάλλον¹⁷.

Τὰ τελευταῖα χρόνια βλέπουμε εὐτυχῶς μιὰ στροφή στὶς περὶ ποινῶν ἀπόψεις ὅπως τὶς εἶχε ἐκφράσει ὁ Μ. Βασίλειος. Σὲ κάθε περίπτωση οἱ ποινὲς στρέφουν τὴν προσοχὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ τοῦ μαθητοῦ στὴν παράβαση ποὺ εἶναι τὸ σύμπτωμα καὶ δὲν τοὺς βοηθοῦν νὰ δοῦν τὰ πραγματικὰ προβλήματα ποὺ ὑπαγορεύουν τὴν παραβατικὴ συμπεριφορὰ καὶ τὰ κίνητρά της. Αὐτὰ τὰ

14. *Ὅροι κατὰ Πλάτος*, PG 31, 956B.

15. «Τὸ γὰρ μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἐλέγχειν τὸν ἁμαρτήσαντα ἀδελφόν, οὐχὶ ἐκεῖνον ἐστὶν ἁμαρτίας ἐλευθερῶσαι, ἀλλ' ἐαυτὸν περιβαλεῖν πλημμελήμασιν. Ἐν γὰρ πραότητι δεῖ παιδεύειν τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, καὶ μὴ ἐν οἷς μὲν αὐτὸς παροφθῆ σφοδρὸν εἶναι· ἐν οἷς δὲ ἄν ἄλλον καταφρονούμενον ἴδῃ, τὴν πρὸς τὸν ἡμαρτηκότα μακροθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι· ἀλλὰ καὶ μάλλον δυσχεραίνειν ἐπὶ τῷ κακῷ τότε», *Ἠθικοὶ Λόγοι*, PG 32, 1141BC.

16. Στὸ ἔργο τοῦ Μ. Βασιλείου, *Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν*, PG 31, 396, ὅπου ὁ ἱερός Πατὴρ λέγει ὅτι οἱ σωματικὲς ποινὲς μορεῖ νὰ εἶναι εὐεργετικὲς, ἀναφέρεται στοὺς ἁμαρτωλοὺς οἱ ὁποῖοι δὲν δέχονται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς ὄφελος τῆς ψυχῆς τοὺς ἐπιτρέπει καὶ τὸ ράπισμα πρὸς συνεντισμὸ, ἐπίγνωση τῆς ἁμαρτωλῆς τοὺς κατάστασης καὶ ἐπιστροφή στοὺς πνευματικὸς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς βάση ὁ Μ. Βασίλειος ἔχει τὸ χωρίο τοῦ προφήτη Ἡσαΐα: «Ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει μου τὰ ὄτα» (Ἠσ. 50, 5).

17. Μερικῶν δασκάλων τὸ πρωταρχικὸ τους ἔργο ἦταν νὰ δέρονται τοὺς μαθητὲς καὶ δευτερευόντως ἢ διδασκαλία. Ὁ Ν. Καζαντζάκης στὸ ἔργο του *Ἀναφορὰ στὸν Γκρέκο* ἀναφέρει ὅτι ὁ πατέρας του ὅταν τὸν παρῆδεσε στὸν δάσκαλό του τοῦ εἶπε: «Τὸ κρέας δικό σου... Τὰ κόκκαλα δικά μου, μὴν τὸν λυπᾶσαι, δέρονε τον, κάμε τον ἄνθρωπο» καὶ συνεχίζει ὁ Καζαντζάκης λέγοντας: «μᾶς ἔδεσαν ἀλύπητα· καὶ περιμέναμε ὅλοι, δάσκαλος καὶ μαθητές, πότε μὲ τὸ ξύλο θὰ γίνουμε ἄνθρωποι».

κίνητρα καλεῖται νὰ ἐντοπίσει ὁ ἐκπαιδευτικὸς γιὰ νὰ κατανοήσῃ τὶς πράξεις τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ ρυθμίσει τὸν τρόπο ἀντίδρασής του στὴν παραβατικὴ συμπεριφορὰ ἔτσι ὥστε νὰ ἱκανοποιεῖ τὶς ἐσωτερικὲς ἀνάγκες τοῦ παιδιοῦ. Ὅταν οἱ ἀνάγκες αὐτὲς ἱκανοποιοῦνται μὲ ἀποδεκτοὺς κοινωνικὰ τρόπους, τότε παύει τὸ παιδί νὰ δημιουργεῖ προβλήματα¹⁸.

Ὁ Μ. Βασίλειος τονίζει βεβαίως ἰδιαίτερα τὴν ὑψιστὴ σημασία τῶν ἠθικῶν ἀμοιβῶν, καθὼς αὐτὲς ἐνδυναμώνουν τὶς φιλότιμες προσπάθειες τῶν νέων, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο συνειδητοποιοῦν ὅτι ὁ ἀγώνας τους καρποφορεῖ: «ἄθλα μνήμης ὀνομάτων τε καὶ πραγμάτων αὐτοῖς προτιθέναι, ὥστε μετὰ τερπνότητος καὶ ἀνέσεως ἀλύπως αὐτοῖς καὶ ἀπροσκόπως τὸν σκοπὸν διανύεσθαι»¹⁹. Τὸ πόσο ἀπαραίτητες εἶναι οἱ ἀμοιβὲς στὴ σύγχρονη ψυχολογικὴ εἶναι σὲ ὅλους μας γνωστό, καθὼς ἡ ψυχικὴ διάθεση τοῦ μαθητοῦ ἐπηρεάζεται θετικὰ ἀπὸ τὸν ἔπαινο διότι ἐπιβεβαιώνει μὲ τὸν καλύτερο τρόπο τὴν ὀρθότητα τῶν ἐνεργειῶν του. Ἡ ἐπιβεβαίωση αὐτὴ αὐξάνει τὴν αὐτοασφάλεια καὶ αὐτοεκτίμησή του, οἱ ὁποῖες καθίστανται ἀναγκαῖες προϋποθέσεις γιὰ νὰ προχωρήσει δυναμικότερα στὸ ἔργο του. Βεβαίως γιὰ νὰ ἐπιτύχουν στὴν πράξη αὐτὲς οἱ τεχνικὲς πρέπει νὰ ὑπάρχει μεταξὺ δασκάλου καὶ μαθητῶν κλίμα ἀμοιβαίας ἀποδοχῆς καὶ οἱ ἐπαινετικὲς ἐνέργειες τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ νὰ εἶναι σαφεῖς, εἰλικρινεῖς καὶ αἰτιολογημένες²⁰.

Μεγάλῃ σημασίᾳ δίδει ὁ Μ. Βασίλειος στὴν ἄσκηση σώματος καὶ ψυχῆς, τονίζοντας χαρακτηριστικὰ ὅτι στὸ σῶμα πρέπει νὰ δίδουμε τὰ ἀπαραίτητα καὶ ὄχι τὰ εὐχάριστα! Διαφορετικὰ, εὐχαριστώντας τὸ σῶμα, γεννῶνται τὰ πάθη ὑποδουλώνοντας σὲ αὐτὰ τὴν ψυχή²¹. Συνεπῶς, ἡ ὑπερβολικὴ φροντίδα τοῦ σώματος δὲν συμφέρει τὴν ψυχή.

Ἐντύπωση προκαλεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἱερός Πατὴρ ἀσχολεῖται καὶ μὲ πρακτικῆς φύσεως παιδαγωγικὰ ζητήματα. Λέγει χαρακτηριστικὰ ὅτι τὸ διδασκαλεῖο πρέπει νὰ βρῖσκεται σὲ ἥσυχον μέρος γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ διεξάγεται ἡ διδασκαλία σὲ περιβάλλον γαλήνιο, μὲ σκοπὸ νὰ συνηθίσουν οἱ νέοι νὰ συζητοῦν

18. Βλ. σχετικὰ τὸ μοντέλο τῶν λογικῶν συνεπειῶν τοῦ R. Dreikurs στὸ ἔργο τοῦ Η. ΜΑΤΣΑΠΟΥΡΑ, *Ἡ σχολικὴ τάξη*, τόμος Α', Ἀθήνα 2003, 349 κ.έ.

19. *Ὅροι κατὰ Πλάτος*, PG 31, 953D.

20. Βλ. σχετικὰ μὲ τὶς ποινὲς καὶ ἀμοιβὲς στὸ Η. ΜΑΤΣΑΠΟΥΡΑ, *Ἡ σχολικὴ τάξη*, ὅ.π., σελ. 256 κ.έ.

21. «Οὐδὲ γὰρ οὐδὲν τῷ σώματι δουλευτέον, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη· ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τὰ βέλτιστα ποιοτέον», *Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων*, PG 31, 581A.

σὲ εἰρηνικὸ καὶ ἥπιο κλίμα, ἀπορρίπτοντας τὴν ὀχλαγωγία καὶ τὴν ταραχὴ τῆς ψυχῆς²². Σύγχρονες παιδαγωγικὲς μελέτες ἔχουν δείξει ὅτι ὁ αὐξημένος θόρυβος ἔχει ἀρνητικὲς ἐπιπτώσεις στὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ, καθὼς μειώνεται ἡ ἀπόδοση τοῦ μαθητοῦ, αὐξάνεται ἡ κόπωση καὶ ἡ ἐπιθετικότητά του καὶ γίνεται νευρικότερος καὶ λιγότερο κοινωνικὸς²³.

Ὁ λόγος του καθίσταται ιδιαίτερα ἐπίκαιρος ὅταν ἀναφέρεται καὶ στὸν ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμὸ τοῦ νέου ἀνθρώπου. Προτρῒπει συνεπῶς τοὺς ἐκπαιδευτικούς καὶ τοὺς γονεῖς νὰ ὀδηγήσουν τὰ παιδιά ποὺ ἔχουν κλίση στὶς τέχνες νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ αὐτὲς γιὰ νὰ προκόψουν. Ἡ συμβουλή του εἶναι οἱ παιδαγωγοὶ νὰ διαγνώσουν τίς ιδιαίτερες ικανότητες καὶ τὰ ταλέντα τῶν νέων καὶ νὰ τοὺς βοηθήσουν νὰ βροῦν τοὺς κατάλληλους τεχνίτες γιὰ νὰ μαθητεύσουν δίπλα τους: «Ὅτι διὰ τὸ τίνας τῶν τεχνῶν εὐθὺς ἐκ νηπίου ἐπιτηδεύεσθαι δεῖν, ἐπειδὴν ἤδη τινὲς τῶν παίδων ἐπιτηδείως ἔχοντες φανῶσι πρὸς τὴν μάθησιν»²⁴.

Ἡ μεγίστη ἀξία τοῦ Μ. Βασιλείου ὡς παιδαγωγοῦ διαφαίνεται καὶ στὸ γεγονός ὅτι ἐνδιαφέρεται ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν τροφή καὶ τὴν ἀνάπαυση τῶν νέων ἀνθρώπων, καθὼς τίς θεωρεῖ καθοριστικὲς γιὰ τὴν ἐπίδοσή τους καὶ γιὰ τὴν περαιτέρω καλλιέργειά τους²⁵.

Ἐπίσης θεωρεῖ ὅτι ἡ ἐπιτήρηση τῶν μαθητῶν δὲν πρέπει νὰ ἔχει πιεστικὴ μορφή, ἀλλὰ νὰ διεξάγεται σὲ φιλικὸ καὶ ζεστὸ κλίμα, διότι εἶναι προτιμώτερο νὰ βλέπουν οἱ νέοι τὸν δάσκαλο ὡς φιλόστοργο πατέρα καὶ ὡς τέτοιον νὰ τὸν σέβονται, παρὰ νὰ τὸν φοβοῦνται καὶ στὰ κρυφὰ νὰ προσπαθοῦν νὰ τὸν ἀποφύγουν.

Τὸ ἴδιο ἀξιόλογες εἶναι καὶ οἱ συμβουλὲς ποὺ δίδει ὁ ἅγιος καὶ στοὺς διδασκάλους λέγοντας: «ἀξιοπιστία γὰρ τοῦ διδάσκοντος εὐπαράδεκτον μὲν τὸν λόγον καθίστησι, προσεχεστέρους δὲ τοὺς διδασκομένους παρασκευάζει»²⁶, ποὺ σημαίνει ὅτι εἶναι εὐθύνη δική τους νὰ μαγνητίσουν τοὺς μαθητὲς μὲ τὸν τρόπο καὶ τὴ συμπεριφορὰ τους, κερδίζοντας τὴν ἐμπιστοσύνη τους. Σημαν-

22. Ὅροι κατὰ πλάτος, PG 31, 953A.

23. Βλ. σχετικὰ μὲ τὴν ἀκουστικὴ τῆς σχολικῆς αἴθουσας στὸ Η. ΜΑΤΣΑΓΟΥΡΑ, *Ἡ σχολικὴ τάξη*, ὁ.π., σελ. 95.

24. Ὅροι κατὰ πλάτος, PG 31, 956D.

25. Λέγει ὁ ἱερὸς Βασίλειος: «Μελέται δὲ ιδιάζουσαι, καὶ δίαται κατὰ τε ὕπνον καὶ ἐγρηγορσιν, καὶ τροφῆς καιρόν, καὶ μέτρον καὶ ποιότητα παιδίοις πρεπόντως ἀφωρίσθω», Ὅροι κατὰ πλάτος, PG 31, 953AB.

26. Ὁμιλία IB', *Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν*, PG 31, 388CD.

τικός θεωρεί ότι είναι ο τρόπος διδασκαλίας από τον παιδαγωγό για να γίνεται κατανοητός και αποδεκτός από τους μαθητές, βασιζόμενος κυρίως στον διάλογο: «Πρώτον γε πάντων σπουδάζειν προσήκει τὸν ἄνδρα περὶ τὴν τοῦ λόγου χρῆσιν μὴ ἀμαθῶς ἔχειν, ἀλλ' ἐρωτᾶν μὲν ἀφιλονείκως, ἀποκρίνεσθαι δὲ ἀφιλοτίμως, μὴ διακόπτοντα τὸν προσδιαλεγόμενον... Τόνος δὲ φωνῆς ὁ μέσος προτιμητέος. Εὐπροσήγορον ἐν ταῖς ἐντεύξεσιν, γλυκὺν ἐν ταῖς ὁμιλίαις οὐ διὰ τῆς εὐτραπέλειας τὸ ἡδὺ θηρώμενον, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐμενοῦς παρακλήσεως τὸ προσηγές»²⁷.

Ἀπαραίτητος γιὰ τὸν ἅγιο Βασίλειο εἶναι καὶ ὁ εὐχάριστος τρόπος διδασκαλίας ἀπὸ τὸν παιδαγωγό, καθὼς θεωρεῖ ὅτι ὅταν κάποιος διδάσκει μὲ ἔνταση δὲν εὐδώνονται οἱ προσπάθειές του, ἐνῶ ἀντιθέτως ὅσα διδάσκονται μὲ ἀπόλαυση καὶ χαρὰ παραμένουν ἐπὶ μονίμου βάσεως στὴν καρδιά τῶν μαθητῶν: «Βίαιον μὲν μάθημα οὐ πέφυκε παραμένειν, τὰ δὲ μετὰ τέρψεως καὶ χάριτος εἰσδύμενα μονιμώτερόν πως ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνιζάνει»²⁸. Διαβλέπουμε πόσο ἔντονα ἐπίκαιρος εἶναι ὁ λόγος τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς στὴ σύγχρονη ἐποχή, καθὼς ὅλοι οἱ παιδαγωγοὶ στὶς ἡμέρες μας τονίζουν πλέον τὸν μαθητοκεντρικὸ χαρακτῆρα τῆς διδασκαλίας μέσα σὲ κλίμα ἡρεμο, χαρούμενο καὶ φιλικό, στὸ ὁποῖο τὸ παιδί δὲν εἶναι ἕνας παθητικὸς ἀποδέκτης τῶν ἐπιδράσεων τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλὰ μία αὐτενεργὸς ὄντοτητα ποὺ ἐπιλέγει, ἐπεξεργάζεται καὶ ἀξιοποιεῖ τὰ στοιχεῖα ποὺ δίδονται ἀπὸ τὸ σχολικὸ περιβάλλον²⁹.

Ὅλοκληρώνοντας θέλουμε νὰ τονίσουμε τὴ σημαντικότερη διάσταση ποὺ δίδει ὁ Μ. Βασίλειος στὴν παιδαγωγία τῶν νέων, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴ θεολογική. Ἡ θρησκευτικὴ διάσταση δυστυχῶς εἶναι κάτι τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει γίνε ἀκόμη ἀντικείμενο μελέτης ἀπὸ τοὺς σύγχρονους παιδαγωγούς, ποὺ ὅμως εἶναι τὸ πρωταρχικὸ ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ κάνουν ἐὰν θέλουν νὰ ἐξανεμίσουν τὰ προβλήματα στὸ σχολικὸ περιβάλλον. Βέβαια ὁ πρασανατολισμὸς πρὸς τὸν Θεὸ στὶς ἡμέρες μας χαρακτηρίζεται ὀπισθοδρομικὸς καὶ ἀπαρχαιωμένος ἀπὸ τοὺς «ἐκσυγχρονιστές» τῆς παιδείας μας, καθὼς θεωροῦν ὅτι ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ ἀπαραβίαστα θρησκευτικὰ δικαιώματα κάθε ἀνθρώπου. Ἡ προτροπὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ὑμῶν ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου» (Ἐφ. 6, 4) προφανῶς δὲν εἰσακούεται ἀπὸ τοὺς σύγχρονους

27. *Ἡθικοὶ Λόγοι*, PG 32, 1140CD.

28. *Ὁμιλία εἰς τὸν πρώτον Ψαλμόν*, PG 29, 213A.

29. Βλ. σχετικὰ τίς θεωρίες τῆς ἀνθρωπιστικῆς σχολῆς στὸ ἔργο τοῦ Η. ΜΑΤΣΑΓΓΑΡΑ, *Ἡ σχολικὴ τάξη*, ὁ.π., σελ. 31.

«άναμορφωτές» τῆς παιδείας μας. Τὸ πιὸ εὐκόλο δηλαδή, αὐτὸ ποὺ συμβουλεύει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, δὲν τηρεῖται· ἀντ' αὐτοῦ ἀναλίσκονται οἱ παιδαγωγοὶ σὲ περίπλοκες, κουραστικές καὶ χρονοβόρες διαδικασίες γιὰ νὰ προσπαθήσουν, πολλές φορές ἐπὶ ματαίῳ, νὰ μορφώσουν καὶ νὰ διδάξουν ἦθος στοὺς νέους. Μὰ ἐὰν δὲν διδάξουν τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ποὺ εἶναι ὁ ἀπόλυτος παιδαγωγὸς καὶ κατέχει τὴν τέλεια διδασκαλία τί ἦθος θὰ προσφέρουν; Τί θὰ ὠφελήσει περισσότερο; Τὸ ἀνθρώπινο καὶ τὸ παροδικὸ ἢ τὸ θεῖο καὶ τὸ αἰώνιο;

Αὐτὲς οἱ προτάσεις πρέπει νὰ μᾶς προβληματίσουν ὅλους ἐμᾶς ποὺ ἔχουμε ἐπιφορτισεῖ μὲ τὸ πολὺ δύσκολο ἔργο τῆς ἀγωγῆς καὶ νὰ ἀλλάξουμε ρότα στὶς μεθόδους παιδαγωγίας μας γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἔχουμε καὶ σίγουρα ἀποτελέσματα! Ἔχοντας ὡς γνώμονα τὶς παιδαγωγικὲς μεθόδους τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ μας, μόνο τότε θὰ μπορέσουμε νὰ ἐπιτύχουμε στὸ ἔργο μας. Τὸ σφάλμα τῶν δασκάλων εἶναι ὅτι βλέπουν τὰ παιδιά ὡς ἄτομα καὶ ὄχι ὡς εἰκόνες Θεοῦ, βλέπουν μόνο τὰ φαινόμενα καὶ ὄχι τὰ κρυπτόμενα. Τὸ λάθος τῶν παιδαγωγῶν εἶναι ὅτι προσπαθοῦν νὰ μορφώσουν τοὺς νέους καὶ ὄχι νὰ τοὺς μεταμορφώσουν, τὸ ὁποῖο θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ μόνος σκοπὸς τους! Βέβαια γιὰ κάτι τέτοιο χρειάζεται καὶ ἡ συνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία ὅμως ἐνεργεῖ μόνο στὴν ἀγαθὴ προαίρεση τοῦ παιδαγωγοῦ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ διδάσκαλος ποὺ ἔχει πνευματικὴ ζωὴ διδάσκει μόνο μὲ τὸ παράδειγμά του καὶ παρέχοντας τὸ στόμα του σὰν ἐργαλεῖο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδάσκει θεάρεστα, ἀκούραστα, ἔγκυρα καὶ ὠφέλιμα!

Τέλος, σημειώνουμε ὅτι ἂν καὶ στὴ σύγχρονη παιδαγωγικὴ ἔχει ἐπικρατήσει τὸ μαθητοκεντρικὸ μοντέλο (σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ παλαιότερο δασκαλοκεντρικὸ), ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ἡ Ἐκκλησία μας ἀντιπροτείνουν τὸ χριστοκεντρικὸ μοντέλο, βάσει τοῦ ὁποῖου ἡ ἀγωγή θὰ τελεσφορήσει οὐσιαστικά καὶ μακροπρόθεσμα, προπάντων λυτρωτικά γιὰ μαθητές, ἐκπαιδευτικούς καὶ γονεῖς!